

Riksdagen

Stenografiska uppteckningar vid EU-nämndens offentliga seminarium

Stenografiska
uppteckningar

Onsdagen den 2 december 2009

1 § Offentligt seminarium om Sverige och eurosamarbetet

Anf. 1 ORDFÖRANDEN:

Jag vill hälsa er välkomna till detta öppna seminarium i riksdagen om Sverige och EMU. Jag heter Anna Kinberg Batra och är ordförande i riksdagens EU-nämnd som står värd för detta seminarium tillsammans med Svenska institutet för Europapolitiska studier, även kallat Sieps.

Vi ska under de närmaste två timmarna diskutera Sverige och EMU, närmare bestämt dess tredje steg, eurosamarbetet, den gemensamma valutan. Till den diskussionen vill jag välkomna er här i salen, EU-nämndens ledamöter och övriga riksdagsledamöter men också de talare förstås som är inbjudna och övriga gäster – trevligt att se så många. Jag vill även välkomna er som följer detta utifrån. Detta seminarium sänds på riksdagens webb-tv direkt i dag på onsdagen och i SVT24. Ser ni det på SVT24 bör det vara på fredag vid 10-tiden den 4 december.

EU-nämndens roll i Sveriges riksdag är att förankra den svenska Europapolitiken, främst inför beslut i ministerrådet. Men här samlas mycket av EU-debatten i allmänhet, särskilt i frågor som spänner över flera ämnen, kategorier och ministerråd eller är av övergripande intresse. Vi har tidigare till exempel haft öppna utfrågningar om Östersjöstrategin, EU:s budgetöversyn och även möten med företrädare för andra länder och EU-institutioner, ibland i egen regi, ibland tillsammans med andra aktörer i riksdagen.

Riksdagen är och ska vara, tycker jag, en öppen och central arena för den politiska och Europapolitiska debatten, tillgänglig för alla som vill delta i den. Därför är det trevligt att se så många även externa gäster här i dag.

I år är det tio år sedan den gemensamma valutan infördes i EU. Det som få trodde skulle kunna gå igenom och komma på plats är nu vardag i 16 medlemsländer och i flera länder utanför EU. Sverige valde som bekant efter en folkomröstning 2003 att ställa sig utanför samarbetet. Det är på sin plats att påpeka att det beslutet fortfarande respekteras av alla riksdagspartier.

Nu när det har gått tio år är det dock ett bra tillfälle att studera hur eurosamarbetet har fungerat hittills och vilka konsekvenser det kan få för Sverige som har valt att inte delta. Den gemensamma valutan har också gått igenom sin första stora kris som vi nu förhoppningsvis ser slutet på.

Nästa mandatperiod efter riksdagsvalet nästa år har det gått tio år även sedan folkomröstningen i Sverige 2003. Flera riksdagspartier vill ta upp frågan igen så snart som möjligt, andra vill vänta och ytterligare några vill inte alls börja debatten nu.

Ett första steg, oavsett när och hur man vill ha debatten, är naturligtvis att ta reda på hur verkligheten ser ut. Politiska beslut och debatter måste vara grundade i verkligheten och aktuell forskning.

Den utredning som låg till grund för mycket av den förra debatten, Sverige och EMU-utredningen, även kallad Calmforsutredningen, tillsattes 1995, inte ens ett år in på det svenska medlemskapet i EU. Där finns det mycket skrivet. Det finns mycket skrivet även tidigare om optimala valutaområden, chocker, påverkan och mycket annat. En hel del av det skrevs innan EMU fanns alls eller innan den gemensamma valutan var på plats. Därför har det varit intressant och viktigt att kunna samla aktuell forskning om hur verkligheten ser ut i dag.

Svenska institutet för Europapolitiska studier, Sieps, har till uppgift att ta fram just forskningsbaserade analyser och underlag i frågor om utvecklingen av Sveriges Europapolitik. Det är upp till partierna att föra debatten, men vi behöver hjälp av forskarna för att utgå från rätt verklighet. Det är precis vad Sieps har gjort i fråga om euron i form av flera rapporter. Därför är vi glada att kunna arrangera detta seminarium tillsammans.

Sieps samlar forskare från olika discipliner, vilket är särskilt relevant i just denna fråga som lätt kan handla bara om ekonomi. Ekonomi är viktigt, men det här är också en fråga om politik och inflytande. De studier som presenteras i dag tittar på både ekonomi och politik. De är nyligen producerade och beskriver dagens verklighet.

Lars Calmfors själv har skrivit nytt i ämnet och kommer att kommentera de presentationer vi har framför oss tillsammans med professor Daniel Tarschys som bör vara välbekant för de flesta riksdagsledamöter och många andra och är särskilt kunnig vad det gäller det politiska statsvetenskapliga argumentet.

Jag ska alldeles strax ge ordet till Sieps direktör Anna Stellingner. Därefter kommer vi att fördela ordet till forskarna och ge möjlighet för intresserade ledamöter att ställa frågor och diskutera detta.

Anf. 2 Direktör ANNA STELLINGER :

Det är ett nöje att hälsa välkommen till dagens diskussion även å Sieps vägnar. Sieps, Svenska institutet för Europapolitiska studier, känner många av er till. Vi är en statlig myndighet som inrättades av den förra regeringen 2002. Vårt uppdrag, som Anna sade, är att ta fram oberoende forskning och analys i EU-frågor som är relevanta för Sverige.

Vi arbetar med en lång rad institut, universitet, think tanks och forskare både i Sverige och i Europa. På så sätt för vi in och resumerar kritiskt granskande EU-forskning och analys till Sverige, till svenska beslutsfattare och till övriga intresserade aktörer.

Vi tar fram underlag och analys i ett format och en tidsram som är relevanta och anpassade för er. Med andra ord kan man säga att Sieps fungerar som en länk mellan den akademiska världen i Sverige och Europa å ena sidan och svenska beslutsfattare å den andra.

Våra format är rapporter som de två som ska presenteras i dag men även tvåsides sammanfattningar, både på svenska och engelska, och korta analyser för att allt vårt material ska vara tillgängligt för alla. Alla rapporter, sammanfattningar, analyser och seminarier är kostnadsfria och tillgängliga för allmänheten. Vi har ett hundratal deltagare vid varje seminarium som vi organiserar vare sig det är i Stockholm eller ute i landet.

Sieps uppdrag är inte att föra en bred debatt om EU i Sverige. Vårt uppdrag är att möjliggöra en välinformerad och saklig debatt, stödd av vetenskapliga argument. Det kan handla om de nationella parlamentens makt och roll i och med det nya Lissabonfördraget som trädde i kraft i går. Det kan vara en kritisk granskning av EU:s budget. Det kan vara en analys av EU:s asyl- och migrationspolitik, för att nämna några exempel.

Det är viktigt för oss att alla våra rapporter blir hårt granskade av oberoende forskare och även Sieps insynsråd från idéstadium till slutrapport. Utan saklig kunskap förlorar all debatt i kvalitet. Sieps bidrar med den kunskapen.

Dagens seminarium är en presentation av två rapporter från Sieps om EMU. Som Anna Kinberg Batra sade finns det tio år efter att euron infördes ett stort intresse överallt i Europa att utvärdera utfallet. Sverige är inget undantag. Hur kan eurosamarbetet utvärderas från ett svenskt perspektiv? Har Sverige förlorat något i inflytande? Har Sverige förlorat något över huvud taget ekonomiskt eller politiskt? Eller har Sverige rent av vunnit på att stå utanför?

Det är upp till de politiska partierna att dra politiska slutsatser. Det är inte Sieps uppgift. Däremot är det vår uppgift att bistå med forskningsresultat och en saklig belysning av frågan.

Genom två forskningsrapporter i dag av Anna Larsson och Harry Flam och korta analyser av Daniel Naurin och Lars Calmfors, även kommentarer från Daniel Tarschys, har Sieps valt att utvärdera utfallet och konsekvenserna tio år efter att den gemensamma valutan infördes. Först kommer de två författarna att kort presentera sina rapporter. Efter det kommer rapporten att kommenteras av den inbjudna panelen. Vi avslutar med en debatt och en frågestund.

Harry Flam är professor i internationell ekonomi vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet. Harry Flam deltog också i EMU-utredningen och är ordförande i SNS konjunkturråd 2009. Han har främst forskat om teori och politik för internationell handel och om den europeiska ekonomiska integrationen.

Anf. 3 Professor HARRY FLAM :

Jag har gjort en översikt över den forskning som har gjorts på det här området. Det gäller eurons effekter på utrikeshandeln och eurons effekter på vad vi kallar för direktinvesteringar, inte finansiella investeringar utan investeringar i företagsamhet över gränserna.

Före 1999 hade valutaunionens tillskyndare ganska stora förhoppningar på att euron skulle skapa mycket mera handel och mycket mera av investeringar. Det hade däremot inte forskarna på området. Jag var en av dem. Jag var bland annat inblandad i de skrivningar som finns i EMU-utredningen. Där står att sannolikt skulle införandet av en gemensam valuta ha små eller inga effekter på handeln.

Det var grundat på den forskning som fanns då. Den grundades i sin tur på hur olika grader av växelkursosäkerhet eller växelkursfluktuationer påverkade handeln. Det fanns också viss forskning om hur detta påverkar investeringarna. Där hade man inte heller hittat några större effekter.

Men i dag finns det åtminstone 17 studier av eurons effekter på handeln och åtminstone sex studier om effekterna på direktinvesteringarna. Jag har gått igenom de studierna kritiskt.

Hur gör man när man försöker bestämma effekterna av euron? Man tillämpar samma metod som vid utvärdering av en ny medicin eller en ny medicinsk behandling. Man har en grupp som behandlas med medicinen och en kontrollgrupp som är så lik behandlingsgruppen som möjligt. Sedan får de kanske en placebo, en verkningslös medicin eller något liknande, och efter en tid utvärderar man effekterna på de två grupperna. Finner man att skillnaden är större för den behandlade gruppen drar man slutsatsen att det beror på medicinen eller den nya behandlingen.

Precis på samma sätt har vi gjort när det gäller att utvärdera eurons effekter på utrikeshandel och investeringar. Vi har ett antal länder, elva stycken - Grekland är inte med, för de kom in lite senare – som har behandlats med euron. Sedan har man ett antal länder som utgör kontrollgrupp.

Man tittar på handel före 1999 och handel efter 1999. Man försöker rensa bort alla faktorer som kan påverka handeln: konjunkturutvecklingen, alltså bnp-utvecklingen, inflationen, växelkurser, förändringar i handelspolitik, och så vidare. Finner man då att handeln har ökat mer för den behandlade gruppen, euroländerna, än för länder som inte är med i euroområdet drar man slutsatsen att det beror på den gemensamma valutan. Det är den metod som alla de här studierna tillämpar.

Ni ser inte vad som står på bilden, men ni har fått rapporten. Det finns en tabell 1 i rapporten. Jag har med tabellen här bara för att peka på att de allra flesta studier visar på positiva och ganska stora effekter av euron på utrikeshandeln. Av de 17 studier som är upptagna finns ett par som visar små effekter och det finns 3 studier som inte visar på några effekter alls eller väldigt små effekter.

Dessutom är det så att effekterna varierar ganska mycket mellan olika studier. Det finns effekter på upp till 200 procent och det finns studier som har skattat effekter på 2 procent. Det är en faktor på hundra när det gäller skillnaden i resultat.

Vad beror de här skillnaderna på? De beror på vilken tidsperiod som finns med i undersökningen. De flesta undersökningar gjordes på bara ett par tre, kanske fyra år med euron, alltså perioden 1999–2001 eller 2002. Det är naturligtvis så att har man olika tidsperioder före och efter får man också olika resultat. Det är bara tre studier som har data som går ganska långt fram i tiden, alltså ungefär till 2006.

Sedan beror det också på vilken kontrollgrupp man väljer. I allmänhet är det så att om man väljer EU-länder som kontrollgrupp – då blir det enbart tre länder, Storbritannien, Danmark och Sverige – får man svagare resultat, svagare effekter. Man kan ta andra europeiska länder, Norge och Schweiz, och man kan ta andra utvecklade OECD-länder som Kanada, USA, Japan, Nya Zeeland och Australien samt många andra länder och utvecklingsländer. I allmänhet är det så att ju större kontrollgruppen görs desto starkare blir resultaten. Den studie som har de största effekterna,

som kommer fram till 200 procents ökning av handeln, har en stor grupp av u-länder med i kontrollgruppen. Där har vi en orsak till skillnaden.

Det är också beroende av vilken benchmark man har, alltså vilken jämförelsen är. Gör man jämförelser mellan handeln mellan euroländerna och mellan länder som står utanför euroområdet eller inkluderar man också handeln mellan icke-euroländer och euroländer? Det där är också betydelsefullt, för inkluderar man även handeln mellan euroländer och icke-euroländer blir effekterna mindre.

Sedan beror det naturligtvis också på exakt hur den modell som man skattar statistiskt är specificerad. Det beror också på vilken statistisk metod man använder. Det finns många orsaker till att de här studierna får olika resultat.

Varför får man större effekter nu än man fick i tidigare studier där man tittade på effekten av olika grad av växelkurssvängningar på handeln? Det finns olika möjliga förklaringar.

Först och främst är det i allmänhet förenat med vissa investeringar att börja exportera eller importera. Man kanske ska bygga en distributionsapparat, man ska ta reda på hur marknaden ser ut, man ska etablera förbindelser och så vidare. Vi kan visa i ekonomisk teori att man tjänar på att vänta med att göra en sådan här investering om det råder stor osäkerhet om den, därför att det kan inträffa någonting som påverkar resultatet. Där har vi en faktor. Osäkerheten skjuter upp osäkra beslut. Det som har inträffat här är att man helt hållet har tagit bort det vi kallar för nominell växelkursosäkerhet. Det bör få en effekt på den här typen av beslut. Det kan vara en orsak till att vi får så stora effekter – förmodligen, enligt min mening, den främsta effekten.

Även om det är fråga om väldigt små reduktioner av transaktionskostnaderna att införa en gemensam valuta – vi slipper växlingskostnader, vi slipper försäkringskostnader, vi slipper att hantera olika valutor i företagets bokföring och så vidare – kan även sådana små kostnadsreduktioner bli ganska betydande när produktionen är utspridd på olika länder och komponenter ska skickas fram och tillbaka över gränserna. Det kan vara ytterligare en förklaring.

Alla kommer alltså inte fram till stora effekter. Här försöker jag med en bild förklara vad argumentet mot att det skulle vara stora effekter är. Ni ska titta på den del av bilden som är längst upp till vänster. Där finns en svart kurva som pekar uppåt, har positiv lutning. Det är residualerna i skattningen av euroeffekterna i en av de här studierna. Att den inte är mer eller mindre horisontell utan pekar uppåt visar att det finns någonting som man inte har tagit med explicit i analysen som gör att det blir en trend i utvecklingen, en ökande handel. När man explicit för in en gemensam valuta 1999 – då ska ni titta på panelen längst upp till höger – ser ni att kurvan bryts. Den hoppar ned därför att man för in den här euroeffekten. Då säger författarna till den här rapporten att vi här ser att det finns någonting som har påverkat handeln mellan euroländerna positivt som inte har med valutan att göra. När man sedan försöker fånga effekten av valutan från 1999 tar det upp den andra trenden som går på andra saker.

När man tillåter en sådan här trend explicit i analysen får man det resultat som visas i de två delarna längst ned på bilden. Residualernas utveckling är horisontell innan man för in en explicit förklaringsvariabel

före euron och efter. Där finns ingen skillnad i residualerna. Då menar de här författarna att de har visat att det här inte är euroeffekter, det är någonting annat.

Här visar jag en bild från en annan undersökning, som Håkan Nordström och jag har gjort. Vi försöker där motbevisa den här förklaringen. De svarta staplarna visar hur mycket handeln mellan euroländerna avviker från det normala. När de har en liten vit stjärna på sig, som ni ser från 1998 och framåt, betyder det att avvikelserna är statistiskt säkerställda. Ni ser att avvikelserna är positiva. De är ganska stora och de växer över tiden. Före 1999 ser ni att avvikelserna går lite upp och ned. De fluktuerar kring ett medelvärde. Då menar vi att man inte kan förklara detta med annat än euroeffekten, därför att trenden inte är så stark att den kan förklara de här kraftiga positiva avvikelserna i slutet av perioden.

Slutsatsen om utrikeshandeln är alltså att euron har ökat handeln mellan euroländerna i förhållande till handeln mellan icke-euroländer med 10–30 procent. När jag gör den uppskattningen tycker jag ändå att jag är ganska försiktig. Min grund är de studier som har gjorts på den längsta tidsperioden med euron. Den har också ökat handeln mellan euroländer och icke-euroländer, till exempel mellan Sverige och euroländerna.

Försöker man översätta det här till vad det betyder i bnp, i inkomster, kommer man förmodligen till mycket små tal. Det är en övning som är ytterst osäker. Jag tror inte att man kan lita på några resultat, men rimligtvis bör det vara väldigt små tal, alltså någon eller några tiondels procent av bnp.

Sedan har vi frågan om utlandsinvesteringarna. Påverkas de av en gemensam valuta? Här ger teorin ingen säker ledtråd åt det ena eller andra hållet. Det finns olika teorier som fokuserar på olika aspekter av direktinvesteringar. Beroende på vilken teori man tittar på – de utesluter inte varandra utan de kompletterar varandra – blir handel och utlandsinvesteringar antingen substitut, de ersätter alltså varandra, får man ökad handel får man mindre investeringar, eller också är de komplement, alltså att handel och investeringar följs åt. Det varierar således.

Om man tittar på de studier som har gjorts, och det är alltså sju studier som jag tar upp i den här tabellen, kan man finna att alla studier utom en visar på positiva och rätt så betydande effekter, men effekterna varierar väldigt mycket. De varierar från ungefär 16 procents ökning av direktinvesteringarna till 200 procent.

Det finns en studie som jag själv är medförfattare till och ansvarig för. Det vi kommer fram till är inga effekter. Vi menar att de andra inte har tagit tillräcklig hänsyn till effekterna av den inre marknaden och att effekterna av den så att säga värker ut successivt. Tar man med denna effekt på ett korrekt sätt anser vi att den plockar upp mycket av den här investeringseffekten. Jag är inte beredd att ta gift på att min studie håller. Jag tror att den gör det, men jag skulle inte bli förvånad om det kommer någon annan forskare och visar att det är något annat som man borde ta hänsyn till. Sådant är livet som forskare, tyvärr.

När man tittar på de här studierna måste slutsatsen ändå bli att det är stora positiva effekter men att skattningarna är väldigt olika.

Till slut den här lilla brasklappen: Det finns en osäkerhet om huruvida det som tolkas som en euroeffekt i själva verket är en effekt av den inre marknaden.

Anf. 4 ORDFÖRANDEN:

Stort tack för detta! Vi ber alla intresserade ledamöter och andra, i mån av tid, som vill ställa frågor till Harry Flam att skriva upp frågor under tid och till vem ni vill ställa dem så har vi ett samlat frågeblock på slutet. Vi tackar också Harry Flam inte bara för den intressanta presentationen utan också för att den höll tiden mycket väl.

Det hoppas vi gäller även nästa presentatör, Anna Larsson, som är forskare vid nationalekonomiska institutionen på Stockholms universitet, för närvarande dock stationerad i Boston där hon gästforskar vid Tufts University. Hon har forskat om politisk ekonomi och effekter av penningpolitiska regimer på små öppna ekonomier som till exempel de nordiska länderna. Ämnet för hennes studie är just hur de nordiska ländernas olika grad av europeisk integration förhåller sig till varandra och vilka olika effekter det ger. Välkommen!

Anf. 5 Fil. Dr. ANNA LARSSON :

Den här rapporten har jag alltså skrivit tillsammans med Nevena Gaco och Henrik Sikström. Den handlar om konjunktursynkronisering i Norden.

Låt mig börja med att säga att det jag menar med konjunktursynkronisering alltså är en samvariation i länders konjunkturcykel. Om två länder befinner sig i en högkonjunktur samtidigt säger man att de är synkroniserade eller att de rör sig symmetriskt.

Som ni alla vet innebär ett medlemskap i EMU att man inte längre kan föra en självständig penningpolitik utan man måste som medlemsland rätta sig efter det som ECB beslutar om. Det gör att man måste ha en synkronisering i konjunkturcykeln för att den ska fungera väl. Man inser att det är en förutsättning för att den penningpolitik som sätts av ECB ska passa i alla fall merparten av medlemsländerna.

Översiktligt kan man säga att konjunktursynkronisering bestäms av ett antal faktorer, bland annat geografisk närhet och ekonomisk integration, eftersom det här är någonting som främjar rörlighet hos kapital och arbetskraft och som kan hjälpa till att jämna ut olika asymmetrier. Men man menar även att likartad näringslivsstruktur och självklart också ekonomisk politik har betydelse.

En annan faktor som har stor betydelse för hur konjunkturcykeln utvecklas är det som brukar kallas för asymmetriska chocker, alltså landspecifika störningar som påverkar länder olika. Om man har en hög frekvens av sådana här asymmetriska chocker kan det bli väldigt problematiskt att vara med i en monetär union, därför att man kanske inte får den hjälp man skulle behöva av penningpolitiken om man drabbas av en negativ chock.

I samband med att euron infördes förelåg en livlig debatt om huruvida Europa utgjorde ett optimalt valutaområde. Den teorin säger att om man har en fri rörlighet av varor, tjänster, kapital och arbetskraft finns det goda förutsättningar för att en monetär union ska fungera på ett bra sätt.

De flesta ekonomer var eniga om att Europa inte är ett optimalt valutaområde eller i varje fall inte var det då. Däremot menade många på att detta skulle kunna förändras över tid. I takt med att länderna blev mer integrerade med varandra skulle även frekvensen av asymmetriska chocker minska. Det skulle då finnas bättre förutsättningar för ett valutasamarbete.

Det är egentligen den hypotesen som har motiverat vår studie. Vi ville titta på hur kultursynkroniseringen har förändrats över tiden i de nordiska länderna och försöka säga någonting om huruvida det har någonting att göra med att några av de länderna har gått med i EMU men andra inte har gjort det.

Det nordiska området är väldigt intressant av flera anledningar. Först och främst karakteriseras området av hög ekonomisk integration. Man har en väldigt stark arbetskraftsrörlighet. Vi har i princip en gemensam nordisk arbetsmarknad, och vi har till exempel väldigt lika ekonomiska och politiska institutioner.

Samtidigt har man trots dessa likheter valt att införa väldigt olika penningpolitiska regimer. Man har i ena änden Norge som varken är med i EU eller EMU utan har en flytande växelkurs. Sedan har man Sverige som är något mer integrerat. Vi är med i EU, men vi har en flytande växelkurs och ett nationellt inflationsmål. Danmark har varit medlem i EG eller EU väldigt länge och har valt att knyta valutan till euron via ERM2-samarbetet. Finland är det enda av dessa länder som är en fullvärdig medlem av både EU och EMU. Det gör att det blir väldigt intressant att studera just detta geografiska område.

Det vi gör i rapporten är att vi först och främst tittar på aggregerad synkronisering. Hur har konjunkturcykeln utvecklats över tid i dessa länder? Sedan tittar vi även på regional synkronisering i länderna. Även om länderna är synkade på aggregerad nivå kan man fortfarande få effekter av asymmetriska chocker regionalt. Det är inte säkert att en asymmetrisk chock slår lika mot Skåne och Norrland som till exempel mot Stockholmsområdet.

Vi vill även titta på om det finns regionala mekanismer såsom till exempel arbetskraftsrörlighet som kan hjälpa till att dämpa sådana regionala asymmetrier som kan förekomma. I Sverige tittar vi på Skåne, Stockholm och Norrland. Rapporten igenom jämför vi länderna och regionerna med varandra, det vill säga den nordiska regionen, euroområdet och även det vi kallar för EU4, de fyra största euroländerna. Det gör för att det ofta hävdas att ECB tar mer hänsyn till de stora ekonomierna än när de sätter penningpolitiken. Därför är det intressant att se hur synkroniseringen ser ut mellan Norden och de stora ekonomierna.

Jag ska säga ett par ord om hur vi mäter asymmetri. Det vi gör i rapporten är att vi konstruerar ett så kallat asymmetriindex. Det är i enlighet med ett mått som John Hassler tog fram i en studie från 2003. Detta asymmetriindex baserar vi på ett mått på konjunktur över tiden där vi har tagit bort en icke-linjär trend från serierna över bnp. Det man ska hålla reda på är att ett högt värde på asymmetriindexet betyder att de länder vi jämför är väldigt asymmetriska med varandra, det vill säga att de rör sig osynkroniserat.

Det vi är intresserade av att titta på är om vi har negativa trender i asymmetriindexet över tid. Det är då ett tecken på att länderna har blivit mer symmetriska eller mer lika varandra.

Det första resultatet jag vill visa er handlar om synkronisering på lång sikt. Här har vi tittat på landsnivå under perioden 1970-2008. Vi ser tendenser till att Danmark, Finland och Sverige har blivit mer synkroniserade gentemot euroområdet. Norge visar däremot tecken på att ha blivit mer asymmetriskt, det vill säga osynkroniserat, jämfört med euroområdet.

Det visar sig när vi tittar på statistisk inferens för resultaten att vi bara hittar statistiskt signifikanta resultat för Danmark. Vi kan egentligen inte säga att det finns någon förändring för de övriga länderna.

Detta är asymmetriindex för Sverige och euroområdet över den här perioden. Här ser ni att det finns en väldigt svag trend, men lutningen är i princip noll på trenden.

Det som egentligen är intressant här är att se hur det har sett ut senare år efter det att man beslutat om att införa euron. Hur har då asymmetrierna utvecklats i dessa länder?

För att svara på den frågan har vi undersökt om det finns en Maastrichteffekt. Det handlar om hur asymmetriindex har utvecklats efter Maastrichtfördraget som det beslutades om 1992.

Det ni ser på den här grafen är asymmetriindex. Högst upp har ni Danmark och näst högst upp Finland. Den tredje grafen är Norge, och slutligen har vi Sverige längst ner. Den vänstra kolumnen är gentemot EU4 och den högra gentemot euroområdet.

Det man ser är att det finns en negativ trend i asymmetriindexet för Danmark och Finland. Det finns en positiv trend, som tyder på ökad asymmetri, för Norge gentemot dessa områden. För Sverige ser vi en tendens till en ökad symmetri, men det verkar som att det är en väldigt svag trend. Detta är bara en sammanfattning av vad jag precis sade.

När man vänder sig till statistisk inferens för att se om resultaten är statistiskt säkerställda ser vi att det inte finns någon statistiskt signifikant förändring efter 1992 för Sverige. Vi ser däremot att Danmark och Finland har blivit mer symmetriska relativt euroområdet medan Norge har blivit mer asymmetriskt relativt euroområdet.

Om man går tillbaka till det jag sade alldeles nyss om de penningpolitiska regimer som man har haft ser man att Danmark och Finland som haft sina valutor knutna till euron visar tecken på att de har blivit mer synkroniserade medan vi inte ser någon sådan effekt för de länder som har haft flytande växelkurser. Detta är en indikation på att växelkursen kan ha betydelse och främja synkronisering.

I korthet finner vi på regional nivå att Stockholm är den enda regionen som blivit mer synkroniserad med euroområdet. Vi ser inga signifikanta förändringar för Norrland, och vi finner att Skåne har blivit signifikant mer asymmetriskt relativt övriga Sverige. Däremot uppvisar Skåne tecken på ökad symmetri gentemot Danmark.

Detta är intressant på flera områden. Vi har relaterat resultatet till data över migration och pendling. Som ni vet öppnade man Öresundsbron år 2000. Vi ser även i dag att det har blivit en signifikant ökning i pendling från Skåne till det danska huvudstadsområdet. Det verkar även

som att pendlingen går åt ena hållet och att arbetskraften väljer att bo kvar i Skåne men pendlar till Danmark.

Detta är någonting som många representanter för Skåne-regionen har tagit upp i debatten. Man menar på att det finns en risk för att arbetskraft flyr till Danmark för att det finns en gynnsam utveckling där på arbetsmarknaden.

Mer allmänt tittar vi på sambandet mellan synkronisering, pendling och migration. Vi finner även belägg för att arbetskraftsrörlighet verkligen kan hjälpa till att jämna ut regionala asymmetrier. Det verkar precis som man skulle misstänka att den höga arbetskraftsrörlighet som föreligger i Norden har en betydelse.

Sammanfattningsvis är vårt huvudresultat onekligen att Danmark och Finland har blivit mer symmetriska relativt euroområdet efter 1992 men att vi inte ser det för Norge eller Sverige. Norge har snarare blivit mer asymmetriskt relativt euroområdet. Vi tolkar det som ett tecken på att en gemensam valuta kan främja synkronisering.

En möjlig tolkning av det är, precis som många har misstänkt, att konjunkturerna blir lika efter det att man infört en gemensam valuta och att det därför kan bli mindre kostsamt att inte ha en självständig penningpolitik över tiden.

Resultaten på regional nivå behöver jag kanske inte upprepa. Vi finner bland annat att Skåne har blivit mer i takt med Danmark än med övriga Sverige.

Jag ska säga ett par ord om känslighetsanalys och vidare studier som man skulle vilja göra på området. Vi har gjort en del känslighetsanalys. Vi har provat att titta på korrelationen mellan tillväxttakter och ändrat en del parametrar i filtreringsprocessen och så vidare. Vi finner att resultaten inte är känsliga för det.

Det är fortfarande så att detta bara är en studie. Det krävs ofta många studier för att man verkligen ska kunna uttala sig lite mer säkert om vad som gäller. Det är värdefullt att angripa frågan med andra metoder. Man skulle till exempel vilja titta explicit på frekvensen av asymmetriska chocker och så vidare.

Sedan har vi också känt oss tvungna att uttrycka konjunkturcyklerna i samma valuta av beräkningstekniska skäl. Det är också någonting som man skulle vilja undersöka för att se om det har någon betydelse. På landsnivå finns det till exempel kvartalsdata att tillgå. Det är också någonting som man skulle vilja undersöka.

Jag ska göra ett par avslutande kommentarer. Dessa resultat visar att det är troligt att en gemensam valuta gör att konjunkturerna börjar röra sig mer i takt med varandra över tid. Det gör att ett område kan vara bättre lämpat för en gemensam valuta efter det att man infört euron, ex post, som man brukar säga, än vad det är ex ante.

Det innebär inte att asymmetriska chocker inte kommer att förekomma i EMU. Det ska man inte tolka resultaten som. Vi ser en tendens till ökad synkronisering. Men det innebär inte att asymmetriska chocker inte kan bli ett problem.

Här tittar vi på om konjunkturerna rör sig i takt med varandra. Men vi tittar egentligen inte på hur svängningarna är. Det kan fortfarande vara så att konjunkturer är olika djupa i olika länder och att man därför behöver

Anf. 6 Direktör ANNA STELLINGER :

Tack, Anna Larsson, för en klar och koncis presentation. Detsamma gäller för dem som vill ställa frågor till Anna Larsson. Det går bra efter samtliga presentationer.

Vi går nu över till det politiska inflytandet. Har Sverige förlorat något på det här området? Vi har en presentation av Daniel Naurin som har skrivit en kort analys som ni hittade på bänkarna vid ingången. Den finns nedladdningsbar som alla våra publikationer på Sieps hemsida.

Det är en kort analys av Daniel Naurin och Rutger Lindahl. Daniel Naurin är docent vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet och forskar för närvarande om förhandlingar i EU:s ministerråd och konsekvens av öppenhet och transparens för beslutsfattande och legitimitet. Du har också 15 minuter, Daniel Naurin.

Anf. 7 Docent DANIEL NAURIN:

Vi har nu hört en del om de ekonomiska aspekterna på EMU-samarbetet. Min presentation kommer att handla om en viktig politisk aspekt av EMU.

Det finns ett argument i debatten som säger att ställa sig utanför eurosamarbetet på det sätt som Sverige, Danmark och Storbritannien har gjort är att betrakta som en illojal handling mot det europeiska samarbetet. Det markerar ett avståndstagande från själva idén om det europeiska samarbetet.

Det är ett slags fripassagerarbete. Vi väljer att plocka russin ur integrationskakan men är själva inte beredda att bidra till viktiga och kanske riskfyllda projekt som syftar till Europas bästa. Det är ungefär så.

Detta är ett argument i sig som man kan ha olika uppfattningar om och som är viktigt när man reflekterar över Sveriges eventuella medlemskap i eurosamarbetet. Det handlar om vilken syn man har på Europasamarbetet.

Den fråga som jag nu ska ta upp är en följdfråga till detta: Om det är så att den här uppfattningen finns därute i Europa, vilket påstås, vilka konsekvenser får det i så fall för dessa länders möjlighet att finna samarbetspartner och göra sig hörda i förhandlingsnätverken i Bryssel? Och mer specifikt: Vilken effekt har det aktiva valet från Sveriges, Danmarks och Storbritanniens sida att ställa sig utanför eurosamarbetet haft för dessa länders möjligheter att finna samarbetspartner och allianspartner inom de områden där man har valt att vara med?

Detta handlar till exempel inte om Ekofinrådet. Väljer vi att ställa oss utanför eurosamarbetet kommer vi att vara utanför vissa formella och informella strukturer som hanterar frågor som har med eurosamarbetet att göra. Ekofinrådet är ett sådant exempel.

Står man utanför EMU kommer man att ha mindre inflytande över EMU. Det behöver man inte forskning för att lista ut, utan det är ganska givet. Det jag ska tala om är i stället en annan typ av eventuellt förlorat inflytande, som är svårare att bedöma men som har varit en huvudpoäng i den svenska debatten om EMU och en viktig poäng även i den brittiska

och danska debatten, nämligen förlorat inflytande också på de områden där vi faktiskt är med.

Varför skulle vi då göra det? Argumentet är att vi som avståndstagare, fripassagerare, begår ett normbrott. Vi bryter mot en gemenskapsnorm. Normbrottet leder till att de andra medlemsstaterna reagerar och helt enkelt ser oss som mindre attraktiva samarbetspartners att jobba med. Det spiller alltså över från EMU-samarbetet även till de andra politikområdena. Detta var ett starkt argument i folkomröstningsdebatten 2003, och det fanns med även i EMU-utredningen på 90-talet.

Den Siepsrapport som jag och Rutger Lindahl, Centrum för Europaforskning i Göteborg, har skrivit analyserar frågan, och vi menar att det numera finns starka belägg för att ifrågasätta denna bild av fripassagerareffekten. Vi baserar det på dels vår egen forskning – jag ska presentera en del siffror för er – och dels på befintlig statsvetenskaplig forskning om hur förhandlingsprocesser i ministerrådet fungerar.

Den tidigare statsvetenskapliga forskningen om förhandlingar i ministerrådet har visat att det finns en stark konsensusnorm i ministerrådet som man inte bör bryta mot om man inte vill riskera att bli isolerad i förhandlingarna. Denna norm handlar dock egentligen inte om övergripande ideologiska målsättningar för EU-samarbetet i stort, utan den handlar om att visa kompromissvilja i konkreta förhandlingsprocesser och att vara en kreativ samarbetspartner med en vilja att bidra till gemensamma lösningar i de konkreta policyfrågor som ligger på bordet.

Däremot finns lite stöd för idén att man när man väljer allianspartner inom jordbruksområdet, miljöområdet, utrikes- och säkerhetspolitik och så vidare av normativa skäl skulle väga in huruvida dessa partner är medlemmar av eurosamarbetet eller inte. Dessutom visar det sig empiriskt när man studerar samarbetsmönster i ministerrådet, vilket vi alltså gör vid Centrum för Europaforskning i Göteborg, att de länder som har valt att ställa sig utanför EMU inte alls är ute i kylan när det gäller de informella förhandlingsnätverken.

En del av er har kanske hört talas om våra studier om nätverkskapital tidigare, och jag ska i dag visa er de senaste siffrorna från den mätning vi gjorde i våras. Nätverkskapital definierar vi som den pool av potentiella samarbetspartner som en medlemsstat har tillgång till under de informella förhandlingsprocesserna. Det är en viktig maktresurs inte minst för små stater. EU:s beslutsfattande handlar till stor del om informella förhandlingsprocesser, och den som har ett starkt nätverkskapital har också en plattform för att skaffa information, sprida information och bygga allianser. Detta är alltså viktigt.

Vi mäter nätverkskapital genom att intervjua förhandlare i ministerrådet. Vi har gjort det vid tre tillfällen: 2003, 2006 och senast i våras, 2009. Vi intervjuar representanter från samtliga medlemsstater i ett brett urval av politikområden. De finns inom arbetsgrupper och kommittéer på olika nivåer i ministerrådet, från Coreper ned till arbetsgruppsnivå. Vi har vid det här laget intervjuat sammanlagt 618 personer, och den fråga som operationaliserar, det vill säga mäter nätverkskapital i dessa surveyundersökningar, är följande: Which member states do you most often cooperate with within your working group, in order to develop a common position? Alltså: Vilka brukar ni oftast samarbeta med i syfte att utverka en gemensam position?

Svaret på frågan blir i vår analys till siffror, och de ligger till grund för det nätverkskapitalindex som finns på y-axeln i figuren som visas på skärmen. På x-axeln finns ekonomisk storlek. Storlek är starkt korrelerat med nätverkskapital. De stora medlemsstaterna som redan är mäktiga på andra sätt har även mer nätverkskapital, är mer populära som samarbetspartner. Det finns dock variation; som ni ser halkar Italien efter de andra tre stora länderna.

Viktigast i denna kontext är att konstatera att det inte finns några som helst tecken på att Sverige, Danmark och Storbritannien skulle uppfattas som mindre attraktiva samarbetspartner än motsvarande euroländer. Tvärtom har Sverige och Danmark i förhållande till sin storlek ett ovanligt högt nätverkskapital. Det är alltså betydligt vanligare att man nämner Sverige och Danmark som länder man samarbetar med än att man nämner motsvarande euroländer som till exempel Österrike, Finland och Irland.

Denna bild är från 2009. Mönstret är väldigt stabilt; om man tittar på hur det såg ut 2003 och 2006 är bilderna väldigt likartade. Man kan säga att det snällaste testet av fripassagerarhypotesen egentligen är från 2003. Då var det mer unikt att stå utanför eurosamarbetet än det är i dag, men inte heller då ser vi några tecken på att de länder som aktivt valde att ställa sig utanför på något sätt har halkat efter i de informella nätverken.

I dessa figurer är representanter från samtliga medlemsstater medräknade i analysen. Även om man tittar enbart på euroländernas representanters svar är Danmark och Sverige överpresterande jämfört med jämförbara euroländer som Österrike, Irland och Finland. Även Storbritannien hänger med i gruppen av de tre stora.

Avslutningsvis visar jag det allra snällaste testet av fripassagerarhypotesen. Här finns bara euroländernas röster inom den ekonomisk-politiska kommittén med i urvalet. Det är alltså den grupp i urvalet som rent sakligt ligger närmast det ekonomiska och monetära samarbetet. Även här är Sverige, Danmark och Storbritannien populära samarbetspartner. Det är till och med så att Danmark och Storbritannien har signifikant högre nätverkskapital inom den ekonomisk-politiska kommittén jämfört med andra politikområden.

Sammanfattningsvis: Vi är inte ute i kylan. Om det finns en fripassagerareffekt, vilket inte verkar troligt, är den så pass svag att dessa länder utan problem har kunnat kompensera för den. Den lärdom som åtminstone jag drar av detta är alltså att vi om vi väljer att ställa oss utanför den ekonomiska och monetära unionen, vilket vi har gjort, rimligtvis förlorar inflytande över den ekonomiska och monetära unionen. Det framstår som givet. Däremot finns det mycket lite som talar för att vi förlorar inflytande över de områden där vi väljer att vara med.

Anf. 8 ORDFÖRANDEN:

Tack för denna intressanta presentation! Innan vi går in på frågestunden ska vi få vetenskapliga kommentarer från två forskare. Först ut är Lars Calmfors som är professor i internationell ekonomi vid Stockholms universitet, ordförande i Finanspolitiska rådet och, som tidigare nämnts, ordförande i den EMU-utredning som även kallas Calmforsutredningen. Vi förväntar oss att Lars Calmfors kommenterar brett men särskilt det

ekonomiska. Därefter kommer jag att ge ordet till Daniel Tarschys för en bred vetenskaplig kommentar med tyngdpunkt på det politiska.

Anf. 9 Professor LARS CALMFORS:

Vi har fått presentationer av tre mycket bra rapporter. Jag ska inte kommentera dem i detalj, utan jag tänkte i stället mer allmänt diskutera hur man i dag ska se på olika effekter av ett svenskt EMU-medlemskap och hur dessa tre studier kommer in i sammanhanget.

Tre argument har figurerat i diskussionen om för- och nackdelar med euron, och de har alla behandlats här. Det första är att en gemensam valuta leder till mer handel och därmed till en högre inkomstnivå. Det andra är risken för asymmetriska störningar, vilket i första hand är ett problem om man är med. Det tredje är risken att ett land som står utanför eurosamarbetet ska förlora i politiskt inflytande.

EMU-utredningen 1996 vägde dessa argument mot varandra. Vi bedömde då att handels- och inkomsteffekterna av en gemensam valuta är små. Vi såg en betydande risk för att asymmetriska störningar skulle kunna ge en oacceptabelt hög arbetslöshet i dåvarande läge för svensk ekonomi. Man var nämligen tvungen att inrikta finanspolitiken på att sanera de offentliga finanserna, och den var därför oanvändbar för konjunkturstabilisering. Slutligen bedömde vi, som vi hörde, risken för politiska inflytandeförluster av att permanent stå utanför som ganska stor. Detta ledde oss till att rekommendera svenskt medlemskap på sikt men däremot inte i det korta perspektivet.

Jag ska kommentera hur man i dag bör se på dessa tre argument i ljuset av ny forskning. När det gäller handelseffekterna var det som Harry Flam sade: När vi gjorde EMU-utredningen fanns det bara studier av vad växelkursvariabilitet betyder för handeln. Det var studier som visade på små effekter. Runt EMU-starten kom nya studier som jämförde handeln mellan länder och områden med gemensam valuta och länder och områden med olika valutor. Det gjordes förstås på grundval av data från perioden före EMU-starten.

Studierna pekade på gigantiska långsiktseffekter av en gemensam valuta, alltså handelsökningar på 200–300 procent.

Problemet var att resultatet drevs av mycket speciella länder eller områden som delar valuta med andra. Det var typ Pitcairn, som är känt från myteriet på Bounty och har 71 invånare, Monaco och Vatikanstaten. Det var alltså studier som egentligen inte var så trovärdiga.

I dag går det att studera vad som har hänt efter EMU-starten, och det är det Harry har gått igenom. Vi hörde slutsatserna, det vill säga handelsökningar på mellan 10 och 30 procent mellan euroländerna och kanske hälften av det på handeln mellan euroländer och andra länder. Är det mycket eller lite? Ja, det är lite i förhållande till de studier som fann effekter på flera hundra procent, men det är betydligt mer än vi trodde i EMU-utredningen, särskilt om man beaktar att de fulla effekterna förmodligen inte har slagit igenom än. Som Harry var inne på är dock ökad handel inget självändamål, utan frågan är vilka inkomstökningar det leder till. Det finns räkneexempel i Harrys studie som säger att effekten sannolikt är liten, kanske några tiondels procent av bnp.

Man kan också göra så att man jämför Sveriges produktivitetsutveckling med produktivitetsutvecklingen för de stora euroländerna. Under en

tioårsperiod före den nuvarande krisen hade Sverige ca 1 procent högre produktivitetsökning i snitt per år, vilket åtminstone indikerar att det finns en rad andra faktorer som är betydligt viktigare för tillväxten än om man har euron eller inte. Det var också den bedömning vi gjorde i EMU-utredningen och som jag tycker fortfarande står sig.

Låt mig så komma till de asymmetriska störningarna. Vi vet att sådana störningar var ett problem före EMU-starten. Den tyska återföreningen och de svenska och finska 1990-talskriserna är tre övertydliga exempel. Men det är också, som Anna diskuterade, ett vanligt argument att om euron skapar mer handel kommer störningar i högre grad att fortplantas mellan länderna och då ska vi vänta oss att konjunktursvängningarna blir mer synkroniserade.

Den studie som Anna har redogjort för stöder uppenbarligen den tesen därför att konjunkturcyklerna i Finland och Danmark har blivit mer synkade med euroländerna. Men det har inte skett för Sverige, och utvecklingen har varit den motsatta för Norge.

Ska man tolka det som att problemet med asymmetriska störningar kommer att försvinna av sig självt om man inför euron? Det ska man definitivt inte göra – jag gör samma bedömning som Anna. Dessutom mäter den studien som vi hörde synkroniseringen i tid av konjunkturcyklerna i olika länder, men den säger ingenting om storleksordningarna på svängningarna. Den är alltså inte fullständig på den punkten.

Det finns ett alternativt sätt att studera samvariationen i konjunkturerna, och det är att försöka beräkna hur mycket den från stabiliserings-synpunkt önskvärda policyräntan i det enskilda eurolandet, alltså motsvarande reporäntan, skiljer sig från ECB:s ränta. Det ger då ett direkt mått på hur fel den gemensamma räntan är i förhållande till en ränta som kan anpassas till konjunkturläget i det enskilda landet.

Jag var tidigare med i något som kallas för European Economic Advisory Group som i sina årsrapporter brukar göra sådana här kalkyler. Det har man gjort också i årets rapport och utifrån de här kalkylerna konstruerat ett asymmetriindex för euroområdet som faktiskt innebär en trend mot mer asymmetri och visar att asymmetrierna i dagsläget är större än någon gång sedan EMU-starten. Rubriken på bilden som jag visar här är missvisande. Det borde inte stå konvergens utan snarare brist på konvergens.

Vad speglar det här på bilden? Ja, det speglar att några euroländer, framför allt Irland och Spanien, har drabbats väldigt mycket hårdare än andra av den pågående krisen. Men det är också så att de djupa nedgångarna i de här länderna och i några andra, typ de baltiska länderna som också har delat penningpolitik med euroområdet, beror på att den gemensamma penningpolitiken inte kunde hantera de tidigare överhettningarna med extra stark kredit tillväxt och fastighetsbubblor som ledde till överdriven tillväxt av byggsektorn och till stora prisstegringar som urholkat konkurrenskraften och därmed lett till stora bytesbalansunderskott.

Det finns alltså skäl att begrunda den här tabellen som visar vilka överhettningstendenser det kan bli och hur svårt det kan vara att hantera dem med en gemensam valuta.

Det här är ett skolexempel på det som ekonomer kallar för Walter-skritiken efter Alan Walters som var Margaret Thatchers ekonomiska chefsrådgivare. När ekonomin i ett enskilt euroland överhettas stiger

inflationen där. Den gemensamma räntan ligger däremot fast. Det betyder att realräntan faller, och det stimulerar överhettningen ytterligare och så vidare.

Vad är slutsatsen? Det har funnits en stark tendens hos en del EMU-förespråkare att vifta bort och rent av förlöjliga det här argumentet om asymmetriska störningar. Det menar jag är helt fel att göra. Det är fortsatt ett argument som måste tas på väldigt stort allvar.

Argumentet om politiskt inflytande köpte vi ju i EMU-utredningen. Men det var väl det argument vi kände störst osäkerhet om, för det fanns egentligen ingen forskningsevidens. Nu finns det mer, och det tyder på att det här argumentet är ganska svagt.

Det som har betonats mest i svensk debatt det senaste året är den svaga kronan. Det tycker jag har varit en konstig debatt, alltså att man har sett den svaga kronan som ett problem för svensk ekonomi. Det stabiliseringspolitiska problemet har varit en extrem lågkonjunktur där penningpolitiken har kommit till vägs ände när räntan har kommit ned mot noll. Det är klart att det har varit välkommet i det läget att den svaga kronan motverkat det kraftiga exportfallet. Vi har kunnat ta marknadsandelar från andra utan risker för hög inflation. Det har tvärtom varit en hjälp att nå upp till inflationsmålet som vi har legat under.

Det går alltså inte att ta argumentet att den svaga kronan skulle skapa stabiliseringspolitiska problem som ett starkt argument för EMU-medlemskap.

Tvärtom har det varit ett väldigt tydligt mönster med kronan. Den har försvagats vid kraftiga nedgångar i världsekonomin. Asienkrisen 97–98 och nedgången efter IT-kraschen 2001 är två exempel.

Vad man däremot kan göra är att fundera över vilket perspektiv man ska ha här. Jag har ju nu resonerat från ett strikt svenskt nyttoperspektiv, men det är inte givet att man ska ha det perspektivet. Man kan också anlägga ett mer allmäneuropeiskt perspektiv. Då kan man i stället betona att konjunkturedgången har varit global. Det har alltså inte varit en asymmetrisk störning, utan en symmetrisk eller gemensam störning, även om den har varit lite djupare i Sverige än på andra håll.

Då kan man från ett bredare perspektiv ställa sig frågan: Är det moraliskt rätt att Sverige ska gynnas av en svag krona i förhållande till andra länder i en sådan situation? Det blir ett slags beggar-thy-neighbour-politik där vi vinner fördelar på andras bekostnad.

Jag skulle vilja säga att om man har ett sådant, mer altruistiskt perspektiv, vilket man kanske bör ha, kan man använda kronförsvagningen som ett argument för att Sverige bör gå med i EMU, men bara då.

Om jag ska sammanfatta menar jag att en övergång till euron sannolikt skulle ge betydande handelsvinster men knappast några stora inkomstvinster. Asymmetriska konjunkturstörningar är även fortsättningsvis ett betydande potentiellt problem. Vi behöver inte vara rädda för så stora politiska inflytandeförluster om vi står utanför som tidigare.

Slutligen har kronans kursrörelse mot euron i senaste konjunkturedgången varit en fördel för oss, men det kan också ha inneburit att vi på ett orättvist sätt har köpt oss fördelar på andras bekostnad.

Sedan är det upp till var och en att väga ihop de här argumenten. Själv landar jag numera i att argumenten för EMU-medlemskap sammantaget överväger, men det har mer med politiska värderingar att göra än

med ekonomisk analys. Jag inser att jag förmodligen tillhör de mest motsträviga EMU-förespråkarna, vilket ibland är lite svårt att förklara. Många vill att alla argument ska gå i samma riktning, men det är väldigt svårt att få dem att göra det.

2 december

Anf. 10 Direktör ANNA STELLINGER:

Tack, Lars Calmfors, för en klar översikt och återkoppling till EMU-utredningen. Nu ska vi lyssna på diskussionens siste talare, Daniel Tarschys.

Daniel Tarschys är professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet och även ordförande i styrelsen för Riksbankens Jubileumsfond – och före detta riksdagsledamot, lägger Anna Kinberg Batra till!

Anf. 11 PROFESSOR DANIEL TARSCHYS

Jag tänkte tala lite mer om den här konsensusnormen som Daniel Naurin berättade om.

Det är ju alldeles klart att det finns en väldigt stark anda i EU som säger att alla ska vara med om allt. När de nordiska länderna en gång förhandlade om medlemskap – Finland, Sverige och på den tiden också Norge – fick vi alltid höra: Ni ska inte tro att det här är något smörgåsbord där ni kan komma och ta vad ni vill ha, utan det här är ett helhets-samarbete och allt ska gälla för alla!

Det var budskapet, och det som kallades för flexibel integration, alltså att man gick lite olika steg i olika takt, var en väldigt ful tanke på den tiden. Det har nog förblivit en ful tanke, men inställningen till flexibel integration har förändrats lite grann. Den förändrades redan under 90-talet, kan man säga. De som drev motståndet, och som drev konsensusnormen, var framför allt de som ville fördjupa integrationen så snabbt som möjligt. De var lite skraja för att de nya medlemsländerna skulle sinka integrationens takt så att det skulle bli en långsammare och mer motsträvig integration med de här lite mer skeptiska länderna i utkanten.

Då drev man under 90-talet igenom idén om att det skulle kunna finnas en flexibel integration i form av något som hette fördjupat samarbete. I Amsterdamfördraget, i Nicefördraget och nu också i Lissabonfördraget finns det en speciell artikel som säger att om några länder vill gå före – tanken är hela tiden att det är pionjärer som är före alla de andra – kan man se till att man har ett begränsat samarbete mellan de länderna. I Lissabonfördraget är det nio länder. Man har ändrat lite grann på villkoren under loppet av de tolv år som den här modellen har funnits.

Modellen har väckt ett intresse som jag skulle vilja kalla för ytterst asymmetriskt – det är dagens ord! Forskarna är vanvettigt intresserade av flexibel integration. Jag har sökt på det som är forskarnas speciella Google-sajt och som har adressen scholar.google.com. Där får man fram träffar på forskning, och där finns över 5 000 träffar på enhanced cooperation som är engelska för fördjupat samarbete.

Men det här oerhört starka akademiska intresset för flexibel integration och fördjupat samarbete motsvaras inte alls av ett intresse hos politikererna. Under de tolv år som den här modellen har funnits har den över huvud taget inte använts. Det finns inte något exempel på att man har utnyttjat konstruktionen fördjupat samarbete. Det finns ju en del samarbeten som är begränsade och där det finns undantag, men de har kommit

till på annat sätt. Schengen bildades ursprungligen utanför EU-systemet och importerades sedan in i EU.

I fallet EMU, eurosamarbetet, är det vissa villkor som är uppställda, så alla länder kan inte vara medlemmar. Det är vissa inträdesvillkor som gäller, och utan dem får man inte komma med i det tredje steget. Sedan är det några länder som har förhandlat sig till speciella undantag.

Det finns några andra exempel på hur man ibland har beviljat speciella undantag därför att man har velat se till att någon fråga skulle bli löst. Allra senast har vi ju fallet med Lissabonfördraget där Tjeckien och Storbritannien har förhandlat sig till speciella undantag. Det accepterade de andra länderna för att man ville få komma till beslut.

Det här är då ett tecken på att det inte har varit så mycket flexibel integration inom EU. Men det här ska inte leda till slutsatsen att man inte har haft flexibel integration. Tvärtom, man har haft en hel massa flexibel integration under de senaste 20 åren och ännu tidigare för den delen, och det beror på att den helt enkelt ligger utanför EU. Det finns en väldig massa mellanstatliga organisationer där variabel geometri eller Europa à la carte, som är andra uttryck för den här flexibla integrationen eller det begränsade samarbetet, tillämpas.

Europarådet med sina 200 konventioner har ända sedan starten för 60 år sedan byggt på principen om variabel geometri. Nästan alla konventioner är frivilliga. Det finns nu några konventioner som är obligatoriska. Man kräver att alla medlemmar är med på Europakonventionen för mänskliga rättigheter, har förbud mot dödsstraff och några få saker till, men resten är frivilligt. De som vill vara med får vara med. Det är det som på Natospråk heter coalition of the willing – de som ställer upp kan vara med på en sådan här konvention.

Samma princip som gäller inom Europarådet gäller också inom en rad andra internationella organisationer. Vi har OECD med en massa konventioner där, vi har FN:s ekonomiska kommission för Europa där det också finns en massa konventioner och en massa FN-organ där det finns konventioner. Det stora systemet av konventioner är en modell för flexibel integration, för variabel geometri, för internationellt samarbete à la carte.

Den här modellen för samarbete har alltså varit oerhört utbredd och produktiv. Det är bara det att forskarna inte har varit så intresserade av just den sidan. De har snarare tittat mer på det som inte tillämpas inom EU.

Då är vi tillbaka till frågan: Hur bedömer man inom EU när någon inte vill vara med? Jag tror att det är viktigt att säga att det på ideologisk, normativ nivå finns en stark konsensusnorm, men i praktiken har man inte varit fullt så religiöst envis med att tillämpa den. Man har varit pragmatisk och man accepterar att det då och då måste göras undantag.

I Sydeuropa talas det om någon som kallas cultura del perdono – jag har syndat, jag får förlåtelse och så går jag tillbaka och syndar igen. Man accepterar alltså att länderna gör ett och annat avhopp, går ifrån den gemensamma normen och sedan fortsätter samarbetet igen.

Naurins studie, som jag tycker är mycket bra, visar att det finns en betydande tolerans att några länder inte är med i EMU-samarbetet. De enda inom EU-systemet som vill bekräfta att det leder till minskat inflytande – och det pekar de också på – är just de som håller på med EMU-

frågor. Alla andra förhandlare och personer de har frågat tycker att detta inte är av så stor betydelse.

Man bör konstatera, som också Lars Calmfors påpekar, att idén om att det politiska argumentet att man måste vara med för att man annars förlorar politiskt inflytande på alla möjliga olika områden, det som Naurin kallar för fripassagerarhypotesen, är mycket svag. Man kan i stort sett bortse från den risken. Sedan är det en annan fråga vilken betydelse det har att vara med i just de ekonomiska besluten. Det är någonting som man får värdera i särskild ordning.

Huvudbilden här är nog den att samarbetet fortskrider. Vi uppträder på de allra flesta områden i samlad tropp och har gemensamma arrangemang, gemensamma normer och gemensamma beslut. Men det finns en tolerans också för en och annan avvikelser. Det politiska priset för att stå utanför EMU är nog inte större än vad som gäller för beslut på det specifika området.

Anf. 12 ORDFÖRANDEN:

Tack så mycket för det, Daniel Tarschys. Jag tackar samtliga vetenskapliga inledare för väldigt intressanta inspel till en diskussion. Den ska jag öppna nu och försöka avsluta senast tio minuter i 12. Det innebär att jag ber politikerna att vara minst lika stringenta och punktliga som vetenskapsmännen har varit hittills.

Jag ska också som vanligt på sådana här övningar se till att alla partier som önskar får ordet, och vi ska ta viss hänsyn till partiernas storlek i riksdagen. För tids vinnande kommer vi också att göra så att flera frågeställare får ordet i en liten klump och sedan ger jag ordet vill dem som vill, bör eller har omfrågats att svara på frågorna.

Jag ber er ledamöter som tar till orda att säga tydligt till vem om det är någon specifik som ni ställer frågan till. Alla kommer inte hinna att svara på allt, och alla kanske inte heller vill det. Var så tydliga som möjligt.

Jag börjar med att ge ordet EU-nämndens vice ordförande Susanne Eberstein som representerar Socialdemokraterna. Varsågod.

Anf. 13 SUSANNE EBERSTEIN(s) :

Tack för väldigt intressanta föredragningar. Med tanke på den folkliga förankringen, som tyvärr verkar saknas för EU-projektet alltemellanåt, undrar jag: Är prishöjningarna verkliga, eller är de bara en känsla från de länders befolkning som har gått över till euro? Det skulle vara intressant att få veta.

Om det nu är så att det blev prishöjningar i och med att man gick över, kan man förhindra det om man går över till euro? Hur gör man det i så fall? Jag riktar inte frågan till någon särskild. En sådan lätt fråga klarar ni säkert av allihop.

Anf. 14 ORDFÖRANDEN:

Den må vara lätt, men den är mycket intressant. Jag skulle vilja fråga om ni kan se någon kriseffekt än. Det tar naturligtvis tid att skriva vetenskapliga böcker om en kris som ännu inte är slut. Det förstår jag att ni inte har hunnit göra. Men jag skulle ändå vilja be framför allt Daniel

Naurin och kanske Anna Larsson eller också någon annan som vill om kommentarer på stående fot om finanskrisen.

Jag kan ta min bakgrund. När EU-nämnden var och besökte Tjeckien inför det förra tjeckiska ordförandeskapet satt vi mitt emot en tjeckisk vice premiärminister dagen efter ett extra toppmöte i eurozonen med anledning av den då nyligen utbrutna finanskrisen.

Vi konstaterade att vi var självständiga länder och att ingen av oss var med i tredje steget EMU. Men vi var båda i praktiken tvungna att genast göra som eurozonens länder hade bestämt sig för att göra i helgen.

Mot den bakgrunden riktar jag mig till Daniel Naurin och undrar om det går att se att krisen kanske tvingar ihop oss mer politiskt. Jag riktar mig också till Anna Larsson och undrar om krisen och krisens effekter kommer att påverka hur väl vi kommer att kunna agera ekonomiskt.

Vi börjar där. Vem vill berätta om det blir dyrare och hur man gör med den folkliga förankringen? Harry Flam eller Lars Calmfors kanske vill börja?

Anf. 15 Professor LARS CALMFORS:

När det gäller frågan om prisstegringar har det i stort sett inte varit några i samband med övergången till euron. Det har varit i vissa branscher, men effekten har varit mycket liten.

Det är i och för sig inte så konstigt att man kan passa på just när det sker en övergång. Tanken med euron det ska leda till ökad genomskinlighet. Man ska kunna jämföra priser bättre. Det händer på lång sikt. Det är klart att det kortsiktigt kan det slå lite åt det andra hållet. Men i det stora hela är det ingen effekt att bry sig om.

Jag kan också mycket kort kommentera den andra punkten. Sverige var inte med när man tog ställning till hur man akut skulle hantera finanskrisen. Däremot fick Storbritannien och Gordon Brown vara med.

Det kan vara ett exempel på att man kan ställas utanför. Å andra sidan hade svenska erfarenheter och svenska idéer om hur det borde hantearas ett väldigt stort genomslag. Det påverkade i hög grad hur man valde att göra. Reellt hade det kanske inte så stor betydelse. Men det kan det ha en annan gång just i sådana frågor. Det är sant.

Anf. 16 Fil. Dr. ANNA LARSSON:

Vi har egentligen inte data så att vi har kunnat titta på detta i den studie som vi har gjort. Våra data sträcker sig bara till 2007 eller 2008. Det verkar som att krisen har slagit ganska symmetriskt mot de länder vi har tittat på. Sedan har det väl drabbat andra länder i Europa hårdare. Det gäller till exempel de baltiska länderna, och Island har drabbats väldigt hårt. Men såvitt vi kan bedöma har det varit en ganska symmetrisk störning i varje fall i Norden.

Anf. 17 Docent DANIEL NAURIN:

Jag kan egentligen bara hänvisa tillbaka till det som Lars sade. Det var ett alldeles utmärkt svar. Det är klart att man i den här situationen hade kunnat tänka sig att man såg en tydlig negativ effekt av att inte finnas med i eurogruppen till exempel. Men det verkar som att åtminstone Gordon Brown lät sin stämma bli hörd där.

Anf. 18 ROGER TIEFENSEE (c):

Tack till er alla som har gjort rapporter, intressanta föredragningar och också kommenterar. Jag sätter ett stort värde vid att få del av det och att på det sättet ständigt utvärdera eurosamarbetet och Sveriges val att inte vara med i eurosamarbetet. Det är också bra att göra den här typen av utvärderingar, förhålla sig på ett intellektuellt sätt och ständigt pröva argumenten för och emot.

För mig kokar det ned till frågan: Är det nu tid att göra en ny stor EMU-utredning? Den frågan vill jag framför allt rikta till Lars Calmfors. Är det rätt tid att göra det nu? Vi kan se att vi kanske är i slutfasen av en finanskris. Då kan man också dra den typen av erfarenheter. Personligen tycker jag att det känns som rätt tid.

Sedan skulle jag vilja rikta en fråga också till Anna Larsson. Du nämner i din rapport om asymmetriska chocker. I din avhandling drog du en slutsats som man egentligen mer kan koppla till den symmetriska chock, finanskrisen, som vi alla upplevt.

Du drog slutsatsen att anpassningen till störningar kan ske snabbare utanför EMU. Jag skulle vilja att du kommenterade det och om man kan se att Sverige, Riksgälden, Riksbanken och andra har kunnat agera snabbare och hantera krisförlopp på ett för Sverige mer effektivt sätt.

Anf. 19 CHRISTER WINBÄCK (fp):

Jag kan delvis instämma i vad föregående frågeställare Roger Tiefensee sade här. Det kanske är dags för någon form av sammanställning av och utredning om var vi står. Beroende på vilken av er föreläsare nu här på förmiddagen som man har lyssnat på kan man hitta stöd för sin uppfattning eller sina ståndpunkter oaktat vilket läger man egentligen är ifrån.

Min fråga går till Harry Flam. Du visade hur handeln hade ökat mellan olika länder i euroområdet men pekade också på att det kanske handlade mer om den inre marknaden än om eurointrädet. Det är intressant att höra mer om medlemsstater som är med respektive inte med i eurozonen och hur handeln i dessa länder kontra i tredjeländer utanför EU har påverkats positivt eller negativt. Det är väldigt många aspekter som man kan se på här. En liten utvikning av det ämnet vore intressant.

Anf. 20 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m):

Fru ordförande! Min fråga riktar sig till Lars Calmfors. Du sade här - även om det lät som: Hårtill är jag nödd och tvungen - att du ändå förspråkar att vi ska gå med i EMU av politiska skäl. Om jag tolkar Daniel Naurins redovisning rätt är de politiska skälen inte speciellt tydliga. Kan du redovisa några av de viktigaste politiska skälen som du anser ligger till grund för ditt ställningstagande?

Anf. 21 MAX ANDERSSON (mp):

Jag får börja med att tacka för ett mycket intressant seminarium. Jag är övertygad att vi EMU-kritiker kommer att kunna använda sändningen från seminariet som studiematerial. Så bra var det.

Det som snarast förvånar mig är att seminariet har sågat många av ja-sidans gamla argument. Bnp kommer inte att öka särskilt mycket. Fripassagerarhypotesen stämmer inte. Harry Flam vill inte ta gift på att han har

helt rätt i att de europeiska direktinvesteringarna inte ökar, men hans argumentation verkade ganska bra.

Jag har en fråga till Harry Flam. Han nämnde olika studier som talar om att handeln ökar med 200 procent. Andra studier talar om att handel ökar med 2 procent. Det verkar som, om jag sammanfattar det lite polemiskt, att ju fler länder i tredje världen som är utvecklingsländer och inte är med i EU och den inre marknaden, det vill säga ju mindre relevant jämförelsematerial man har, desto större effekt blir det på beräkningarna. Är det en korrekt sammanfattning av resonemanget om bnp och handel i Harry Flams inlägg?

Anf. 22 HOLGER GUSTAVSSON (kd):

Jag vill också rikta en fråga till Lars Calmfors. Under den rådande finanskris vi har, som förhoppningsvis är på väg att avslutas, har vi levt med euron. Den har varit en stabil valuta, kanske en av de allra mest stabila. Går det att säga någonting om vad som hade hänt om vi inte hade haft euron i den finanspolitiska krisen?

Anf. 23 Professor LARS CALMFORS:

Det var flera olika frågor. Jag börjar med Roger Tiefensees fråga om det är dags att göra en ny EMU-utredning. Det är väl alltid bra att sammanställa och uppdatera kunskapen. Jag hoppas dock att jag slipper göra det. Jag tror inte att det kommer att visa så mycket annat än ungefär det som har sagts här. Det kommer fortlöpande diverse studier. Harry Flam ledde en för SNS:s konjunkturråds räkning. Slutsatserna kommer att vara ganska väntade.

Det talades om att jag var nödd och tvungen. Uppdraget en gång i tiden till EMU-utredningen var att utvärdera för- och nackdelar ur svensk synpunkt. Det jag försökte antyda lite var att det inte är den enda möjliga utgångspunkten, utan man kan ha helt andra utgångspunkter.

Det kan till exempel vara att man allmänt sett tycker att det är bra med så mycket politisk integration som möjligt i Europa och att Sverige ska bidra till det så mycket som möjligt utan att det nödvändigtvis är någon stor nyttovinst utifrån ett strikt svenskt egoistiskt perspektiv.

Det är anledningen till att jag är för EMU-medlemskap. Det innebär inte att jag känner mig nödd och tvungen på något sätt. Däremot känner jag ibland en viss irritation över att olika ekonomiska argument övertolkas eller vrids till för att de ska passa den ena eller den andra sidans argumentation. De tendenserna finns på båda sidorna.

Holger Gustafsson frågade vad som hade hänt utan euron. Det beror på vad man jämför med. Men det är klart att det inte hade varit så bra om vi hade haft det gamla ERM-samarbetet i stället, så att vi hade haft ett antal fasta växelkurser som man hade försökt uppnå. Då hade det helt säkert blivit diverse valutakriser i Irland, Spanien och kanske andra syd-europeiska länder. Jämfört med det tror jag att man ska vara glad att man har haft euron i detta läge.

Samtidigt skapar det naturligtvis problem. Det är oerhört svåra anpassningsprocesser som länder som Spanien och Irland har framför sig därför att de har hamnat i väldigt svåra kriser, för att inte tala om de baltiska länderna.

Anf. 24 Professor HARRY FLAM:

Christer Winbäck hade en fråga om effekterna på handeln mellan medlemmar och icke-medlemmar. Han ville att jag skulle utveckla detta lite mer.

Först och främst vill jag påpeka att den brasklapp som jag förde in om inre marknadens inverkan gällde direktinvesteringarna. När man tittar på handelseffekterna tycker jag, om jag ska polemisera lite mer, vilket jag gör i rapporten mot de studier som menar att det inte finns några effekter, att det finns en ökande trend i handeln mellan euroländerna. Men man måste fråga sig varför. En del av svaret måste vara att man har avskaffat diverse hinder i handeln mellan dessa länder ända från 60-talet och framåt. Först hade vi tullavvecklingen på 60-talet. Sedan hade vi växelkursarbetet som tog form på 70-talet och framåt med ERM och så vidare. Sedan har vi haft den inre marknaden.

I den studie som jag har genomfört tycker jag att vi har tagit full hänsyn till inre marknadseffekterna och får ändå starka handelseffekter av euron. Jag känner mig därför inte så orolig för att vi blandar ihop sakerna där.

Däremot verkar det vara så att när man gör på samma sätt med investeringseffekterna plockas mycket av dem bort av just euron.

Sedan kan man fråga sig varför handeln mellan euroländer och icke euroländer ökar. Det är faktiskt ett resultat som vi inte alls hade väntat oss. Tvärtom trodde vi att handeln skulle styras över till de andra medlemmarna, bort från icke-medlemmar.

Där kan man peka på olika saker. Euroländerna har blivit en attraktiva handelspartner. När man väl har kommit över valutamuren så att säga – när man har växlat till sig euro – kan man föra varor fritt utan valutabarriärer inom detta område. Jag ser till exempel investeringar från amerikanska företag i ökad omfattning. De investerar i något euroland som då blir något slags plattform för vidare export till andra euroländer. Euroområdet har alltså blivit en mer attraktiv marknad för export. Det har blivit en stor marknad utan valutahinder. Det kan förklara ökad handel till euroområdet.

När det gäller euroområdets ökade handel till utanförstående länder kan man säga att valutan kanske har gjort företag i euroområdet mer konkurrenskraftiga och har sänkt kostnaderna för att de inte har dessa transaktionskostnader när de har produktion utspridd över olika länder inom euroområdet.

Max Andersson tog upp den stora spridningen i resultat. Det är klart att kontrollgruppen bör vara så lik euroländerna som möjligt. För egen del tycker jag inte att man ska ta med utvecklingsländer som en kollega har gjort. Men även om man tar med de länder som rimligtvis är mest lika, alltså bara EU-länder, får man ganska stora positiva effekter. Jag tror alltså inte att man kan säga att det hela beror på valet av kontrollgrupp eftersom det har gjorts många olika studier med olika kontrollgrupper som har kommit fram till detta resultat.

Jag är i min rapport kritisk mot många studier. Det finns någon rapport som kommer fram till små effekter och tar med inre marknaden på ett konstigt sätt, tycker jag, som egentligen tar bort effekterna. Jag fäster faktiskt inte så stor vikt vid de studier som har kommit fram till små

effekter. På samma sätt tycker jag att man inte ska ta med diverse u-länder i jämförelsegruppen.

Anf. 25 Fil. Dr. ANNA LARSSON:

Det är trevligt att höra att någon har läst min avhandling. Det tackar jag mycket för.

Jag tror att du hänvisade till en studie där jag tittar på dynamik i real växelkurs efter Bretton Woods-samarbetets sammanbrott. Det som jag gör är att jämföra flytande och fast växelkurs, alltså hur snabbt en real växelkurs kommer tillbaka till sitt långsiktiga värde. Det är egentligen lite grann en annan frågeställning. Först och främst är det en annan regim än EMU. Men detta med synkronisering handlar i denna rapport om en gemensam penningpolitik och en gemensam valuta på ett annat sätt. Där tittar vi bara på en delvariabel. Det blir lite ryckt ur sitt sammanhang om man bara tittar på den variabeln.

Jag tycker att det är svårt att dra någon direkt parallell mellan dessa två uppsatser.

Anf. 26 STEFAN ATTEFALL (kd):

Jag skulle ändå vilja följa upp det resonemang som Lars Calmfors förde med anledning av Holger Gustafssons fråga. Jag tycker att Lars Calmfors kanske smet undan frågeställningen lite väl enkelt. Det är en av de intressanta frågorna som det möjligtvis är för tidigt att svara på definitivt, men den tål ändå att reflekteras över, nämligen: Hur hade Europa och de länder som ingår klarat sig genom denna kris om vi inte hade haft euron?

Då tycker jag att det är intressant att reflektera över de stora kontra de små länderna. Du nämnde Spanien som ett land som har drabbats hårt av krisen. Det gäller inhemska problem och självklart också de internationella störningar som har kommit. Det görs också jämförelser med Irland och de baltiska länderna. Vi vet också hur Estland nu gör allt man kan för att så snabbt som möjligt komma in i eurosamarbetet för att skapa stabilitet. Man tror inte på en rörlig växelkurs därför att man inte har den typen av exportindustri och den typen av förutsättningar som skulle kunna gynnas av en flytande valuta.

Skulle du kunna reflektera lite mer över vad konsekvensen hade blivit? Jag tror att ERM-samarbetet kanske inte är det relevanta alternativet att jämföra med, utan det är väl helt fria och rörliga valutor kontra ett fullt eurosamarbete. Det är intressant att dra lärdomar för framtiden. Hur skulle länderna i Europa ha klarat sig genom denna kris om vi hade haft den gamla ordningen innan vi gick in i det tätare samarbetet? Hade det funnits uppenbara fördelar eller uppenbara nackdelar?

Jag inser att man inte kan svara exakt på dessa frågor, men jag skulle vilja ha åtminstone lite mer resonemang kring dessa aspekter.

Anf. 27 SUSANNE EBERSTEIN (s):

Jag tänkte fortsätta på fripassagerartemat. Jag tror att min fråga passar professor Tarschys. Det var en framstående dansk EU-politiker som när den ekonomiska krisen kom sade att Sverige fuskar sig genom den ekonomiska krisen genom att stå utanför. Han tyckte att det var en gans-

ka orimlig position med tanke på att vi då får fördelarna men slipper nackdelarna.

2 december

När denna ekonomiska kris är över och vi tittar in i framtiden, kommer man då att godta Sveriges friårkarposition?

Anf. 28 CARL B HAMILTON (fp):

Det finns många frågor att ställa här. En är om den svenska kronan försvagas. Det förefaller inte som om folk riktigt tror på försvagningen i den meningen att de inte gör investeringar eller fattar beslut därför att de tror att den studsar tillbaka. Jag tycker inte att man nödvändigtvis ska säga att det har så stor betydelse. Det är snarare en instabilitet som förefaller uppträda nu för tiden. Man flyr fram och tillbaka från *quality*, som det heter på handlarspråk, alltså från stora valutaområden till små valutaområden. Det blir en ökad instabilitet.

Jag skulle vilja polemisera främst mot Lars Calmfors som sade att man måste falla tillbaka på något slags moralisk rätt eller altruism för att argumentera för euron. Men i många andra sammanhang argumenterar vi för att vi så att säga vill stödja ett system som vi tror är bra. Vi argumenterar för demokrati, för frihandel, för icke spridning av kärnvapen, för nedrustning och allt möjligt som kanske inte har någon omedelbar nyttoeffekt för Sverige, men vi är angelägna att stödja det systemet. Därför kan man argumentera även i samband med euron.

Om man ser på denna kris kan man säga att en speciell aspekt är tillväxt- och stabilitetspakten som tillhör eurosamarbetet. De länder som har råkat illa ut är de som inte har tillämpat detta. Om vi hade varit med, med Anders Borg i spetsen, hade aspekterna sunda offentliga finanser, ett svenskt regelverk etcetera betonats mycket, och då hade vi gett ett bidrag. Det är alltså inte bara altruism. Det är faktiskt ett långsiktigt egenintresse, skulle jag vilja hävda.

Anf. 29 LARS ELINDERSON (m):

Jag hade egentligen samma fråga som Stefan Attefall ställde till Lars Calmfors. Men jag vill rikta den till Harry Flam eftersom han inledningsvis poängterade att ni tittade på reala faktorer som handel och investeringar men egentligen inte berörde den finansiella stabiliteten som är en central del när det gäller valutakursfrågorna. Jag skulle därför vilja att du kompletterar den också.

Sedan har jag en fråga när det gäller *free rider*-diskussionen. Kan det möjligen vara så att känslan att man kanske inte är riktigt lika populär när man går emot strömmen i vissa frågor gör att vi anpassar vårt beteende? Vi gläds åt att vi är populära samarbetspartner inom EU generellt. Gör vi som vi brukar göra som medmänniskor, nämligen att när vi känner att vi kanske är lite ifrågasatta försöker vi bli ännu mer populära genom att vara mer samarbetsinriktade?

Anf. 30 Professor LARS CALMFORS:

Jag vet inte varför Carl B Hamilton tycker att han polemiserar mot mig. Jag tycker att han egentligen sade precis samma sak som jag. Det var innebörden i min argumentation att det finns saker som vi kan vilja stödja. Vi kan allmänt vilja stödja mer av politisk integration i Europa, och då

ska vi vara med. Sedan behöver vi inte diskutera exakt vad vi ska kalla det. Men jag tycker att det är ett starkt argument. Jag tror att vi resonerar ganska lika på den punkten.

Stabilitetspakten är något speciellt. Där har problemet varit att den har urholkats och faktiskt inte spelat den roll som den borde ha spelat. Nu står ett antal euroländer med stora underskott. Det beror på att de inte hade tillräcklig finanspolitisk disciplin i ett tidigare skede. Det är i alla fall en stor del av det. Det har Sverige haft därför att vi har ett bra nationellt system. Men det är en särskild fråga, och vi ska naturligtvis driva på för så mycket finanspolitisk disciplin som möjligt inom EU.

När det gäller Stefan Attefalls fråga tycker jag att den relevanta jämförelsen där ändå är om vi hade haft kvar ERM-systemet. Vi har haft mer eller mindre fasta växelkurser som då och då har ändrats sedan 1979 inom Europa. Hade man haft det kvar hade fler länder hamnat i situationen att det nu hade uppstått förväntningar om att valutakurserna skulle förändras. Det hände i till exempel Danmark. Man fick höja sin ränta utöver ECB:s ränta med ett par procentenheter under krisen. Det är det som de baltiska länderna lider av. Det är klart att det är försvarande för dem.

Samtidigt finns den andra sidan. Det är klart att kriserna i några länder, de baltiska länderna, Spanien och Irland, i hög grad har förvärrats av den tidigare utvecklingen.

Hade de haft en flytande valutakurs kunde och borde de ha haft en mer restriktiv penningpolitik under tidigare år för att hålla tillbaka de överhettningar som har skett. Det är klart att det är ett problem. Nu står de där med ganska höga priser i förhållande till andra länder. De måste få ned dem. De som klarar det bäst är förstås de baltiska länderna, för de har en löneflexibilitet som man inte har i Västeuropa. Där sänks lönerna. Det kommer att vara en effektiv anpassningsprocess. De kanske tar sig ur det här snabbare än Spanien och Irland gör.

Jag vet inte om Stefan Attefall fortfarande tycker att jag klarar mig ur detta för lätt, men han får ingen chans att ställa fler frågor.

Anf. 31 ORDFÖRANDEN:

Vi får ta det under lunchdiskussionen efteråt. Jag vet att båda herrarna är med.

Anf. 32 Professor DANIEL TARSCHYS:

I praktiskt samarbete spelar det inte så rasande stor roll att man inte är med på något visst område. Men det kan uppstå konkurrens om någonting – ta nu senast diskussionen om vem som skulle bli vad i den nya kommissionen. Det är klart att Sarkozy betonade att Förenade Konungariket står utanför EMU och därför inte kan få den och den posten. I det löpande kärvännliga samarbetet mellan länderna åberopar man ständigt den här typen av saker. Men det innebär inte att det i praktisk samverkan skulle spela så stor roll.

Anf. 33 Professor HARRY FLAM:

Jag håller med om att det inte är något relevant alternativ att jämföra flytande växelkurser och en valutaunion. Jag har väldigt svårt att tänka mig att man skulle kunna ha flytande växelkurser på kontinenten samti-

dig som man har en gemensam marknad. Det skulle leda till väldigt stora friktioner mellan länderna, tror jag, vid förändring av växelkurserna. Bakåt i historien har det funnits en ständig strävan ända sedan hundra år tillbaka efter att ha fasta växelkurser när man handlar mycket med varandra. Det gäller guldmynntfoten, Bretton Woods, ERM-samarbetet och så vidare.

Jag tror att valutaunionen har spelat en väldigt stabiliserande roll i den här krisen. För att understryka vad Lars Calmfors sade: Tyvärr är det så med en valutaunion att det är lätt att föra en mindre ansvarsfull politik därför att man inte straffas med till exempel växelkurseffekter eller något sådant om man för en felaktig penningpolitik eller har för hög inflation. Man straffas alltså inte när man slarvar i början, men har man slarvat straffas man desto hårdare sedan, därför att man inte har penningpolitiken. Möjligtvis kan vi hoppas att lärdomen för de länder som har haft en alltför släpphänt politik, framför allt i Sydeuropa, blir att man måste vara disciplinerad även i en valutaunion. Möjligtvis får vi en inlärningseffekt där.

Anf. 34 ORDFÖRANDEN:

Även vi måste vara disciplinerade, så här vi måste vi tyvärr avrunda den första delen av diskussionen. Den fortsätter säkert efter seminariet. Anna Stellingger ger några korta avslutningsord.

Anf. 35 Direktör ANNA STELLINGER:

Jag skulle först och främst vilja tacka EU-nämnden för möjligheten att samorganisera dagens seminarium. Stort tack till ordförande Anna Kinberg Batra, vice ordförande Susanne Eberstein och hela EU-nämnden!

Presentationerna har fört samman forskare från flera discipliner och universitet. Vi har sett att det finns ett flertal relevanta argument i både den ekonomiska och den politiska analysen av eurosamarbetet. För Sieps har det varit extra intressant att få lov att visa kvaliteten på vårt arbete och intresset av att presentera det för en politisk publik. Avslutningsvis kan jag säga att det är den funktionen vi vill fylla. Vi vill bidra med vetenskaplig analys i frågor som är väldigt centrala för svensk Europapolitik.

Anf. 36 ORDFÖRANDEN:

Stort tack till Sieps för detta medarrangemang och till deltagande forskare och ledamöter och alla er som har kommit. För er som vill titta igen sänds alltså detta i tv på fredag kl. 10. Nu avrundar vi seminariet, tackar för i dag och påminner om att man kan gå till riksdagens bankhall om man vill för en manifestation mot främlingsfientlighet och rasism. Stort tack för detta seminarium!

Innehållsförteckning

1 § Offentligt seminarium om Sverige och eurosamarbetet.....	1
Anf. 1 ORDFÖRANDEN	1
Anf. 2 Direktör ANNA STELLINGER	2
Anf. 3 Professor HARRY FLAM	3
Anf. 4 ORDFÖRANDEN	7
Anf. 5 Fil. Dr. ANNA LARSSON	7
Anf. 6 Direktör ANNA STELLINGER	11
Anf. 7 Docent DANIEL NAURIN.....	11
Anf. 8 ORDFÖRANDEN	13
Anf. 9 Professor LARS CALMFORS.....	14
Anf. 10 Direktör ANNA STELLINGER	17
Anf. 11 PROFESSOR DANIEL TARSCHYS.....	17
Anf. 12 ORDFÖRANDEN	19
Anf. 13 SUSANNE EBERSTEIN(s)	19
Anf. 14 ORDFÖRANDEN	19
Anf. 15 Professor LARS CALMFORS.....	20
Anf. 16 Fil. Dr. ANNA LARSSON	20
Anf. 17 Docent DANIEL NAURIN.....	20
Anf. 18 ROGER TIEFENSEE (c).....	21
Anf. 19 CHRISTER WINBÄCK (fp)	21
Anf. 20 BENGT-ANDERS JOHANSSON (m)	21
Anf. 21 MAX ANDERSSON (mp).....	21
Anf. 22 HOLGER GUSTAVSSON (kd)	22
Anf. 23 Professor LARS CALMFORS	22
Anf. 24 Professor HARRY FLAM.....	23
Anf. 25 Fil. Dr. ANNA LARSSON	24
Anf. 26 STEFAN ATTEFALL (kd).....	24
Anf. 27 SUSANNE EBERSTEIN (s).....	24
Anf. 28 CARL B HAMILTON (fp).....	25
Anf. 29 LARS ELINDERSON (m).....	25
Anf. 30 Professor LARS CALMFORS	25
Anf. 31 ORDFÖRANDEN	26
Anf. 32 Professor DANIEL TARSCHYS	26
Anf. 33 Professor HARRY FLAM.....	26
Anf. 34 ORDFÖRANDEN	27
Anf. 35 Direktör ANNA STELLINGER	27
Anf. 36 ORDFÖRANDEN	27